

KRIJGSGEVANGENEN

me vermagering tot op het bot, talloze geïnfecteerde wonden, huidparasieten, pellagra, geestelijke afwijkingen, enorme vervuiling, chronische diarree, bewegingsstoringen tot volkomen hulpbehoevendheid, pijnen door de zenuwontsteking, opgezette buiken en benen door enorme vochtophoping. Dit is menselijk lijden zoals men zich in de levendigste fantasie niet kan voorstellen. Velen huilen van pijn en algemene diepe ellende in deze hopeloze omstandigheden. Dat er dan nog een jonge Engelse soldaat is, die mij kort voor zijn dood verzocht om zijn moeder te vertellen dat hij '*died like a soldier*', getuigt van een geestkracht, die boven het bevattingvermogen uitgaat.

Er is hier geen humaniteit meer.¹

Zo was het.

Tot de vervuiling van het kamp en tot de dysenterie had bijgedragen dat de krijgsgevangenen in hun aan zee gelegen kamp niet in zee mochten baden en evenmin zeewater mochten gebruiken voor schoonmaakdoel-einden: de zee, zei Mori, was Japans eigendom en wanneer er een latrine werd gebouwd, zou het zeewater geïnfecteerd worden. Nòg een bijkomende factor was dat er van de Britse en Nederlandse officieren, officieren van gezondheid uitgezonderd, weinig leiding uitging. Dat deed de chaos toenemen welke Mori dan trachtte te beteugelen, maar uitsluitend met zijn eigen hardhandige methoden. Er kwam in het kamp een sfeer van ondergang te hangen die in oktober de mannen van Amahai, toen zij naar Haroekoe overgebracht werden, onmiddellijk trof. 'Als wij', zo schreef een hunner, een officier van de mariniers,

'door het vochtige, dampende bos in dit kamp komen, bevangt ons klamme angst. Er is iets nameloos wreeds in al die bomen en klimplanten en lianen, die op en over elkaar groeien en woekeren tot een groene hel, waarin de vochtige riethutten van het kamp dreigen te worden opgezogen.'²

Het vliegveld op Haroekoe kwam gereed aan het einde van de maand, oktober '43, waarin de mannen van Amahai arriveerden – pas toen gaf Mori verlof, meer krachten in te zetten voor de verbetering van het kamp. Desondanks lagen er midden november nog ca. driehonderd zieken in de primitieve hospitaalbarakken – onder de anderen die corveeëndensten konden doen, waren er velen die nog aan dysenterie leden. 'Als het enigszins mogelijk is', tekende dr. Springer midden november aan,

'laten we hen toch meedoen . . . , daar ze dan tenminste wat bijvoeding kunnen

¹ A.v., p. 70. ² Aangehaald in Veenstra, p. 191.